

PITANJA I ODGOVORI

O DEKLINACIJI IZRAZA
»RADIO-ZAGREB«

Jedan vrijedan čitalac našega lista piše na ovo: »Preko naših radiostanica svaki dan se mnogo puta čuje, da je nešto emitirano preko te i te radiostanice, i pri tome se kaže, na pr., *preko Radio-Zagreba*. Smatram, da je ova deklinacija posve pogrešna, te da bi bilo ispravno *preko Radija Zagreb*. Kao što se kaže: Dolazim iz hotela »Dubrovnik«, Idem u kavanu »Zagreb«, tako isto treba reći: Radija Zagreb, Radiju Zagreb, i t. d. Zar bi valjalo reći: »Preko Radio-Velike Gorice?« Ili »Preko Radio-Srijemskih Karlovaca?!«

Na ovo pitanje nije moguće dati odgovor sa »ovako je dobro, a ovako loše«.

Prije svega treba spomenuti, da složenice radiostanica, radioemisija, radioprijenos i sl. nisu najšretnije skovane. Mnogo bi pravilnije, a po tome i bolje, bilo kazati: prijenos na radiju, emisija na radiju, stanica radijeva ili radijev prijenos, radijeva ili radijska emisija, radijeva ili radijska stanica. Međuim u vremenu mnogobrojnih novih složenica, koje niču na natpisima kao gljive poslije kiše, mogu se iz nužde i ove složenice zadržati, jer su neprekidnom upotrebom u javnom živoj stekle zavičajno pravo u saobraćajnom, a po tome i u književnom jeziku. One se ipak ne mogu pisati složeno, kako ih piše naš čitalac, nego se jedan dio od drugoga odvaja crticom, dakle: radiostanica, radio-prijenos, radio-emisija kao i sve slične složenice u našem jeziku, na pr. ivan-cvijet (mj. ivanjski cvijet), čelik-značaj (mj. čelični značaj), alaj-barjak (mj. barjak jednoga alaja), demir-pendžer (mj. pendžer okovan deminom, t. j. gvoždem). Ni u kojoj od tih složenica prvi se dio ne mijenja po padežima, dakle: gen. ivan-cvijeta, dat. ivan-cvijetu; gen. čelik-značaja; instr. alaj-barjakom, a prema tome i: radio-stanica, gen. radio-stanice, dat. radio-stanici, instr. radio-prijenosom, lok. u radio-emisiji. Crtica se stavlja upravo zato, da se označi, da se prvi dio ne mijenja, kao na pr. ni u

prezimenima Juranić-Markovina Katica, gen. Juranić-Markovine Katice i t. d.

Drugo je pitanje, je li pravilnije reći i napisati »preko Radio-Zagreba« ili »preko Radija Zagreb«. Radio Zagreb, Radio Velika Gorica i t. d. nisu složenice iste vrste kao radio-stanica, radio-prijenos, radio-emisija, jer u zadnjima prvi dio stoji mjesto pridjeva ili mjesto njegove zamjene, dakle mjesto radijeva ili radijska stanica, radijev prijenos ili prijenos na radiju.

Izrazi: Radio Zagreb, Velika Gorica, Novi Sad nisu složenice. U tim izrazima riječ *radio* označava ustanovu, od kojih se jedna nalazi u Zagrebu, druga u Velikoj Gorici, treća u Novom Sadu i t. d. Prema tome te i takve izraze ne treba pisati u obliku složenice, u kojoj se prvi dio odvaja od drugoga crticom. Naprotiv, po mome mišljenju, u tom izrazu riječ *radio* zamjenjuje radio-stanicu, koja emitira vijesti, i ustanovu s upravom i cijelim osobljem.

U tom izrazu riječi: Zagreb, Velika Gorica, Beograd, Novi Sad, Rijeka označuju, u kome se mjestu ta ustanova *radio* nalazi, dakle: Radio u Zagrebu, u Rijeci, u Novom Sadu ili: Zagrebački radio, Riječki radio, Novosadski radio, jednako kao: Sveučilište u Zagrebu, Univerzitet u Beogradu, ili: Zagrebačko sveučilište, Beogradski univerzitet. Prema tome u tome je izrazu riječ *radio sklonjiva*: radio, gen. radija, dat. radiju.

Ti se izrazi ne mogu izjednačiti s rečenicama »Dolazim iz hotela Dubrovnik«, »Idem u kavanu Zagreb«, jer su u tim rečenicama riječi Dubrovnik i Zagreb vlastita imena hotela i kavana. Prema tome jasno je, da se imena Dubrovnik i Zagreb u tim rečenicama ne smiju mijenjati, dakle ni u kom slučaju ne bismo mogli reći »Dolazim iz hotela Dubrovnika«, jer bi to značilo, da taj hotel pripada gradu Dubrovniku, a mi znamo, da on pripada gradu Zagrebu i da se nalazi u Zagrebu. Kavana Zagreb je slučajno u Zagrebu, dakle u toj rečenici doista i pripada gradu Zagrebu, ali kavanâ i hotelâ Zagreb ima više u raznim mjestima naše države, a možda i u kojoj stranoj zemlji.

Izrazi: Radio Zagreb, Radio Beograd, Radio Rijeka, Radio Sarajevo morali bi i u nominativu glasiti: Radio Zagreba, Radio Beograda, Radio Rijeke, jer pojedine od tih ustanova zaista pripadaju gradu Zagrebu, Beogradu i Rijeci. Prema tome imena Zagreb, Rijeka, Beograd, Sarajevo ovdje znače, da određena ustanova pripada nekom gradu. To su dakle posvojni genitivi, koji se u našem jeziku zamjenjuju, kad su bez atributa, posvojnim pridjevom. Iz toga izlazi, da bi najpravičnije bilo reći: Zagrebački radio, Beogradski radio, Novosadski radio, Radio riječki i t. d. Budući da su se ti izrazi: Radio Zagreb, Radio Beograd, Radio Rijeka već udomaćili, a primili smo ih iz romanskih i germanskih jezika, na pr. tal. Radio Roma, njem. Radio Wien, Berlin kao i Universität Berlin, Roma i t. d., teže bi bilo zahtijevati, da se u nominativu govori: Radio Zagreba, Radio Rijeke i t. d., a takav zahtjev ne bi bio ni u duhu našega jezika, da uz nominativ upotrebljavamo posvojni genitiv mjesto posvojnog pridjeva: Zagrebački (radio), Riječki (radio), Novosadski (radio). No u ostalim padežima, iako nije posve u duhu našega jezika, ipak je pravilnije i bolje govoriti: Večeras će se preko Radija Zagreba (bolje: Zagrebačkog radija) emitirati jedna nova vijest. U Radiju Zagreba (na Zagrebačkom radiju) dobri su pjevači. U Radiju Beograda (bolje: u Beogradskom radiju) poznat mi je direktor. Nikako ne bi bilo dobro reći: U Radiju Beograd poznat mi je direktor. Večeras ću govoriti na Radiju Zagreb.

Mate Hraste

DA LI TUCE ILI TUCET?

U mome članku »O rodu stranih imena mjestâ na -o«, objavljenom u prošlom broju lanjskoga »Jezika« (str. 115. i d.), nalazi se među ostalim i rečenica: »Takvih ima i apelativa na -tucete...« —, gdje sam izraz *na tucete* napisao onako u brzini, i ne misleći, je li pravilan ili nije. Ako imamo na umu, da imenica danas glasi većinom *tuce*, gen. *tuceta*, čini se, da je trebalo napisati: *na tuceta*. Toga sam se sjetio tek onda, kad je članak bio već odštampan.

No ipak sam se upitao, odakle mi taj izraz u tom obliku. Ono, što sam našao po rječnicima, prilično objašnjuje stvar.

Naši stariji rječnici, napose Vukov i Broz-Ivekovičev, imenicu *tuce* uopće ne bilježe, a od novijih imaju je samo u tome liku Ristić-Kangrgin, a onda i većina ostalih, osobito oni najnoviji. Po tome bi priloški izraz morao biti: *na tuceta*. Ali u Šamšalovića, i drugdje, nalazimo za njemačko *Dutzent* lik *tuce*, a za *dutzendweise* opet *na tucete*, što je — ako ništa drugo — nedosljedno. Odatle ipak izlazi, da bi se naša riječ morala negdje naći i u liku *tucet*, gen. *tuceta*. Samo tako bilježi je, na primjer, Deanović u svome talijansko-hrvatskom rječniku (s. v. *dozzina*), a također i neki drugi. To će reći, da se pored *tuce* govori i *tucet*, dakle da nije nepravilno ni *na tucete* pored *na tuceta*. To potvrđuje i već obrađena građa za Akademijin rječnik, gdje se mogu naći oba lika, *tuce* i *tucet*. Nije teško ustanoviti, da je prvi običniji na istoku, a drugi na zapadu.

Pita se: odakle nam ta dubleta?

Lik *tucet* (isp. također češko *tucet* i slovensko *tucat*) potječe očito od njemačkoga *Dutzend* (< starofrancusko *dozaine* s dodanim -d prema riječima kao *niemand* i sl.), i to upravo od gornjonjemačkog lika *dutzet* sa zakonito nestalim *n* (isp. Kluge-Götze, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*¹⁶, 1953, s. v. *Dutzend*). Ako je tako, onda će *tucet* biti starije nego *tuce*. Štaviše, ovo će drugo biti i postalo od onoga prvog. Što se tiče načina, kako je od *tucet* postalo *tuce*, čini se, da u drugom liku imamo neku vrstu pseudoturcizma, jer u turskom te riječi nema. Do prijelaza *tucet* > *tuce* moglo je najlakše doći u nominativu-akuzativu duala, t. j. uz brojeve 2, 3 i 4, na pr. *dva tuceta*, gdje je oblik u oba slučaja isti. Tako se onda izbjegao inače slabo zastupani završetak -et (s kratkim *e*). Osim toga, možda se riječ *tucet* negdje i kontaminirala sa sinonimom *teste*, gen. *testeta* (< tursko *deste*; v. građu za ARj. s. v.), dakle: *tucet* × *teste* > *tuce*. Da se stvar nije dogodila odavna, vidi se upravo po tome, što VRj. i BIRj. ne znaju za *tuce* (kao ni za *tucet*).